

פרשת קדושים – איסור רכילות

יחידת הפסוקים: ויקרא י"ט, ט"ז
רעיון מרכזי: כוחו של הדיבור, הימנעות מרכילות ושימוש בדיבור לדברים טובים.
פסוק מרכזי: "לא תלך רכיל בעמך"

פתיחה:



- נקריין את הסרטון של התלמוד הישראלי: לשון הרע ורכילות - עם אסי וטוביה (עד דקה 2:49): <https://www.youtube.com/watch?v=DYo0n9WZvdw&t=76s>
 בסרטון עולים שני צדדים לשאלה האם מותר להפעיל את האתר 'מתחברים אליך'.. התלמידים יציגו את טיעוניהם בעד או נגד. השחקנים בסרטון הזכירו את המושג: 'רכילות', וכדי להשיב באופן מלא על השאלה נזדקק ללמוד את הפסוק שלפנינו בתורה.

המצווה



- ניתן לתלמידים לקרוא את הפסוק ונבקש מהם לעצור אחרי המצווה הראשונה המופיעה בו. נבקש מהם להגדיר את סוג המצווה [עשה/לא תעשה]

"לא תלך רכיל בעמך"

[לשיקול דעת המורה אם לעסוק בקשר ריכול-ריגול או לדלג לשלב הבא, לביאור התוכן]

- כדי לבאר את המילה 'רכיל' נלך בעקבות רש"י. נציג בקצרה שתי דמויות, ונבקש מהתלמידים לזהות כל אחת, איזו דמות הצגנו?
 - מרגל: חזות של מרגל, בודק חרש, מצלם, מתעד, מביא מידע.
 - רוכל: מחפש סחורה, מוצא סחורה, קונה מכאן, דופק על דלתות ומציע לאחרים את סחורתו.
- נשאל את התלמידים מה משותף לשני האנשים שהצגנו? שניהם מעבירים דברים ממקום אחד לשני. המרגל מחפש מידע ומעביר אותו, והרוכל מחפש סחורה ומעביר אותה לקונים. כעת נסביר את דברי רש"י. רש"י מסביר כי יש קשר בין המילים. ה'רכיל' רוכל הוא 'סוחר במידע', הוא כמו מרגל שהולך ומעביר דברים שראה אצל אדם אחד, לאדם אחר. כעת עלינו לברר את פרטי הדין של מצוה זו [מה מותר ומה אסור] ואת הנימוק של המצווה.



מהי רכילות?

- רכילות היא לספר דברים על אחרים, רכילות אינה לומר דברי שקר, היא גם אינה בהכרח לומר דבר רע, אלא שכוונתה איננה אלא לחטט ולחדור לפרטיות, ולהעביר מידע שאין בו כלצורך, כדי לספק סקרנות, או לגרום לסכסוך, קנאה או מחשבות שליליות. כמו בדוגמה שבסרטון הפתיחה, כוונת האתר היא להביא מידע מיותר ומציצני.

כדאי להביא כמה וכמה דוגמאות כדי להקנות את העקרון:

- 'שמעת שרינת ותמר מכיתה ו לא מדברות ביניהן?'
- יאאהה, באמת? למה?
- לא יודע, ככה שמעתי

[מידע 'עסיסי' ומיותר שחודר לפרטיות רק לשם הסקרנות]

או:

- ידעת משפחת כהן קונים מלא עוגות גבינה בכל יום ששי בבקר?
- אני מקוה שהם משאירים לאחרים..

[לכאורה סתם מידע, אבל עלול להציג אותם באור שלילי]

או:

- אתה יודע, דודי איבד כבר שלשה טלפונים!
- 'מה? אתה רציני??'
- 'ועוד איך'

[לכאורה סתם מידע, אבל מציג אותו באור שלילי]

או:

- לא הייתם אתמול בפגישה של ועד הבית, אבל הזוג תפוחי היו והם אמרו עליכם שאתם משתמשים המון המון בחדר האופניים לדברים שלכם
- מה??? איזה מנוולים

[העברת מידע שתגרום לסכסוך ולאיבה]

או:

- ראית שמר אגסי קנה מכונית קאדילק חדשה ומפוארת?
- ואאללה, איזה עשיר, הלואי עלי

[מידע שעלול לגרום לקנאה ועין צרה על אגסי העשיר]

לעומת זאת, דברים רגילים, ובוודאי דברים טובים, בודאי שאפשר לומר אחד על השני, לדוגמה:

- את יודעת מתי הדר מגיעה לפעולה?
- לא יודעת, אני יודעת שהיא מאחרת כי היא עם אמא שלה בקניות

או:

- מי יודע למי יש עט להשאלה?
- תשאל את יוסי, יש לו כלי כתיבה בקלמר והוא תמיד משאיל בשמחה

כעת נבקש מהתלמידים להוסיף דוגמאות לכאן ולכאן [דיבור אסור/דיבור מותר] ולהסביר אותם.



הרחבת המשמעות והערך

כלומר: הדיבור הוא כוח גדול ואנחנו עושים בו שימוש רב כל הזמן. אנחנו משתמשים במילים כל יום, בכתב ובעל פה. מילים יכולות לקרב ולבנות, וגם להרחיק ולהרוס.

בנוסף, יש לנו נטייה לדבר על אחרים, זה מסקרן, זה גורם לאנשים להקשיב לנו, אנחנו מגלים דברים מעניינים על אחרים. קשה להימנע מדיבור על אחרים. הרבה דברים שקשורים לשימוש בתוכנות פייסבוק, אינסטגרם, נועדו לספק את הצורך הזה של הסקרנות. וגם בשיחות בקבוצות הווטסאפ עובר המון המון מידע, ואנו צריכים להיזהר מאד במה שאנו אומרים [וגם במה שאנחנו חושפים].

נדון עם הילדים בקושי שבדבר. זה ממש מושך לרכל ולשמוע פרטים על אחרים, במיוחד פרטים חריגים, או מביכים, כמו בנסיון של האתר 'מתחברים אליך'. ובטח קשה לעצור אחרים בזמן שמרכלים. כאשר אני עם חברים ומישהו מתחיל לספר משהו על מישהו אחר, לא נעים לעצור אותן ולומר שאסור לדבר רכילות. יצחקו עליי, יגידו לי "אתה כזה צדיק?", ידחו אותי...

אבל, התורה מלמדת אותנו כאן שצריך להיות ממש אמיצים וחזקים בניהול הדיבור והכתיבה שלנו. כדי שלא לפגוע בזולת עם הכח הגדול של המילים. נספר לילדים על הרמב"ם, החכם היהודי הגדול שחי לפני כאלף שנה בספרד וכתב את ההלכות של כל התורה בספרו החשוב 'משנה תורה'. הרמב"ם מונה שלש עבירות של דיבור, ננסה לזהות אותן יחד עם התלמידים.

'איזהו רכיל?' זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני, אף על פי שהוא אמת, הרי זה מחריב את העולם. יש עוון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה, והוא **לשון הרע**, והוא המספר בגנות אף על פי שאומר אמת. אבל האומר שקר, נקרא **מוציא שם רע** על חברו'

[רמב"ם, ספר משנה תורה, הלכות דעות הלכה ב]

- נשתף ברגשות שלנו - איך אנחנו מרגישים לאחר שסיפרו עלינו רכילות או לשון הרע? אפשר בזהירות לתת דוגמאות למכרים שלנו שנפגעו בגלל רכילות או לשון הרע.
- נסכם: לאף אחד לא נעים כשמספרים עליו את כל מה שעשה, אפילו אם הדברים אמיתיים. זה עלול ליצור אי נעימויות, בושה, עלבונות, סכסוכים, מריבות. לפעמים אנשים נמנעים לצאת מהבית בגלל דברים שאמרו עליהם, לפעמים אנשים עוזבים את מקום עבודתם או את מקום מגוריהם בגלל דברים שאמרו עליהם.
- ושוב, נדגיש כי בעבר כדי להעביר רכילות מאחד לשני, היה צריך ללכת מאחד לשני, וגם אז דברים היו עלולים להתפשט. היום זה הרבה יותר קיצוני - בקלות רבה, אפילו בהקלדה

אחת קצרה - אפשר לרכל ולהפיץ דברים לכל העולם, וכך להרוס חיים של אדם. וכאשר גורמים נזק כזה, כמעט בלתי אפשרי לתקן אותו.

נספר סיפור שמחדד את הבעייתיות בסיפור רכילות ואת הקושי לתקן - מעשה בפטפטן אחד ובכרית נוצות.

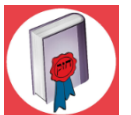
https://he.chabad.org/library/article_cdo/aid/834745

נדון לאחר הסיפור:

- מה בסיפור דיבר אליכם במיוחד?
- מה במשל הנוצות הכי ממחיש את חומרת לשון הרע?
- נבין שמכיוון שדיבור הוא כוח כל כך חזק, ומאוד מפתה לספר ולגלות דברים על אחרים, צריך לברר מתי מותר לדבר על אחרים (כולל דברים שליליים, כגון כאשר מישהו פגע בי ואני צריך לספר זאת כדי לקבל עזרה). לשם כך נכתבו ספרי הלכה ומוסר שנועדו לחזק את השמירה על לשוננו ולברר את גבולותיה.
- נתלה על הלוח תמונה של "החפץ חיים", רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (מצורפת בנספח). נספר שזהו ה"חפץ חיים", רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, מחשובי הרבנים לפני השואה, שכתב ספרי הלכה רבים, שהמרכזי שבהם הוא ה"משנה ברורה". הכינוי שלו, "החפץ חיים", ניתן לו על שם ספרו שעסק בהלכות שמירת הלשון.
- נדון: מדוע רבי ישראל מאיר טרח להוציא ספר במיוחד על נושא זה? כי עד תקופתו היה מחסור בספר הלכה ברור בנושא זה. שם הספר, "חפץ חיים", רומז לפסוק: "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה" (תהלים ל"ד, י"ג-י"ד). בספר מרוכזות ההלכות בשני חלקים: חלק ראשון - הלכות לשון הרע, חלק שני - הלכות רכילות. כעבור שנים אחדות כתב החפץ חיים את ספר נוסף, "שמירת הלשון", ברמזו לפסוק: "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" (משלי כ"א, כ"ג). מאז זוהה החפץ חיים עם המאבק בלשון הרע. הוא האמין כי המצוות ניתנו באופן שניתן לקיימן, לכן, עם כל הקושי העצום הנובע מטבע האדם הנוטה לדבר על זולתו, הוא ביקש ללמד שניתן להתגבר על הנטייה הטבעית של האדם לדבר לשון הרע ורכילות, או לפחות לצמצם אותה.

סיכום

- נאמר לתלמידים: ראינו שלדיבור יש כוח חזק מאוד, ומילים יכולות לשנות חיים! האם גם למילים טובות יש כוח?
נבקש דוגמאות (מחמאה, עידוד, פרגון, עצה טובה, וכן הלאה).
- נקריא את דברי הרב אבי רט (במידה ומתאים): "אתה מסתכל מסביב, ורואה לפעמים איך בכוחה של מילה אחת - נתת לאדם כוח, גרמת לו לחייך, להאמין בעצמו. במילה אחת



החזרת לו את הביטחון העצמי, הרעפת עליו אהבה, נתת לו תקווה וסיכוי. אתה רואה איך מחמאה אחת, פרגון אחד, מילת עידוד אחת - משנה לאדם את מצב רוחו, ואולי אף את השקפתו. פתאום אתה קולט כמה כוח ועוצמה יש בכל מילה ומילה. אמרת לבן אדם מילה אחת - סליחה, וכל כולו משתנה, והמציאות ביניכם משתנה. מילה אחת - ואיזה שינוי יש בכוחה לחולל באדם ובעולם. אדם ניגש לחברו ואומר לו תודה - וכל המציאות משתנה ביחד עם המילה. פתאום אור בעיניים, פתאום שמחה בלב, פתאום תחושת סיפוק, והכול ממילה אחת קטנה שיצאה מהפה. מדהים. מדהים לגלות כמה הדיבור יכול להרים את הזולת או להפיל אותו. הכול תלוי במה אנו בוחרים לומר לו או עליו. כמה כוח יש אצלנו וכמה חשוב לנתב אותו לטובה!

נכין תעודת זהות על המצווה שלמדנו בשיעור זה.

רעיונות נוספים בעקבות הלימוד:

נחשוב יחד על דברים שאנחנו ככיתה יכולים לעשות על מנת להתקדם בנושא שמירת הלשון וליצור מרחב נעים סביבנו. למשל:

- אמירת מילים טובות ושימוש במילים חיוביות.
- לוח "עין טובה ומילה טובה" בכיתה - כתיבת פתקים עם תיאור דברים טובים ששמנו לב שחברים עשו. למשל: בהפסקה, דני עזר לילד צעיר שנפל וכו'.
- ספר דברים על עצמך, ומעט לספר דברים על חברך - לספור עד 10 לפני שמספרים משהו על מישהו אחר, ובזמן ההמתנה לשאול את עצמי בכנות: האם הייתי רוצה שיספרו עליי דבר כזה?
- לימוד יומי בנושא שמירת הלשון.
- כתיבת כרזות: "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו", "מוות וחיים ביד הלשון", "מה ששנא עליך אל תדבר על חברך"
- הסכם כיתתי, שכשמישהו מתחיל לומר רכילות, יש סימן מוסכם להפסיק אותו.

